Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse ELi infosüsteemide (piirid ja viisad) koostalitlusvõime raamistik ning muudetakse nõukogu otsust 2004/512/EÜ, määrust (EÜ) nr 767/2008, nõukogu otsust 2008/633/JSK, määrust (EL) 2016/399 ja määrust (EL) 2017/2226“

[COM(2017) 793 final – 2017/0351 (COD)]

ja

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse ELi infosüsteemide (politsei- ja õiguskoostöö, varjupaik ja ränne) koostalitlusvõime raamistik“

[COM(2017) 794 final – 2017/0352 (COD)]

(2018/C 283/07)

Raportöör: **Laure BATUT**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 18.1.2018
	Euroopa Parlament, 28.2.2018
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	25.4.2018
Vastuvõtmine täiskogus	23.5.2018
Täiskogu istungjärk nr	535
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	160/3/2

1. **Järeldused ja soovitused**

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee (edaspidi „komitee“) leiab, et komisjoni ettepanek, mille eesmärk on parandada nii ELi piiride ja viisade, kui ka politsei- ja õiguskoostöö, varjupaiga ja rände infosüsteemide koostalitlusvõimet, on vajalik ja positiivne.

1.2. Komitee on seisukohal, et EL peaks seadma sellise koostalitlusvõime strateegiliseks eesmärgiks, et säilitada see põhiõiguste kaitse ja liikuvuse tagatiseks oleva avatud ruumina. EL ja liikmesriigid on kohustatud tagama kõigi inimeste elu ja julgeoleku kaitse; täielikult tuleb austada tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtet.

1.3. Koostalitlusvõimele suunatud meetmed oleksid arusaadavamad, kui need

— tagaksid ELi rändestrateegia raames tasakaalu vabaduse ja julgeoleku vahel ning samas ka võimude lahususe põhimõtte austamise;

— tagaksid asjaomastele isikutele nende põhiõigused, eeskätt nende isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitse, õiguse pääseda mõistliku aja jooksul ning kättesaadavate menetluste kaudu juurde oma andmetele, neid parandada ja kustutada;

— kinnitavad muu hulgas kõikides rakendusaktides andmekaitsega seotud põhimõtete integreerimise nõude alates kavandamisetapist (lõimprivaatsus);

— ei loo uusi takistusi reisijate ja kaupade tavapärasele liikumisele.

1.4. Komitee nõuab andmete õiguskaitse eesmärgil kasutamise menetlusi ja tagatisi, millega

— nähakse ette kõige suuremat kaitset pakkuvate Euroopa õigusaktide kohaldamine selles valdkonnas (isikuandmete kaitse üldmäärus);

— võimaldatakse kiirendada rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise eest vastutava liikmesriigi määramist;

— tagatakse asjaomastele isikutele nende õigus saada kaitset kahes kohtuastmes;

— tagatakse alaealistele, eeskätt saatjata alaealistele, olenemata sellest, kas nad on ebaseaduslikus, tagakiusamist hõlmavas või kuritegelikus olukorras, õigus saada viisa, olla kaitstud ja kaasatud ning kasutada õigust olla unustatud lühema aja jooksul kui täisealiste puhul.

1.5. Komitee peab vajalikuks tugevdada infosüsteemide kehtivat õiguslikku alust ja võtta arvesse andmete kogumise süsteemide arengut, soovitades järgmist:

— tõhustada olemasolevate andmebaaside ja nende teabeedastuskanalite ohutust;

— hinnata kontrolli suurendamise mõju, eeskätt riskijuhtimisele;

— tagada struktuuri kontrollimine ja alaline hindamine andmekaitseasutuste poolt (Euroopa Andmekaitseinspektor); nõuda vastutavatelt isikutelt, et nad esitaksid otsuseid tegevatele asutustele ja komisjonile igal aastal aruande koostalitlusvõime komponentide ohutuse kohta ning iga kahe aasta tagant aruande meetmete mõju kohta põhiõigustele.

1.6. Komitee leiab, et tööd peavad toetama pädevad töötajad, ning soovitab

— kindlaid koolitusprogramme asjaomastele asutustele ja eu-LISA ametnikele;

— selle ameti ametnike ja kandidaatide pädevuse ranget kontrollimist.

1.7. Komitee väljendab oma muret seoses uue süsteemi rahastamisega. Äärmiselt tähtis on teostada järelevalvet kavandamise üle, et vältida eelarve kontrolli alt väljumist ja viia projekt lõpule 2029. aastaks.

1.8. Komitee soovitab teavitada kodanikke projekti edusammudest kuni selle täideviimiseni ja teavitada kodanikke nende suhtes teostatavatest kontrollidest. Lisaks tuleks komitee arvates ette näha võimalus kogu süsteem peatada, kui selle kuritarvitamine ohustab vabadust ja põhiõigusi.

2. **Sissejuhatus**

2.1. Arvestades, et 2017. aasta rahvusvahelist olukorda peeti ebastabiilseks nii geopoliitilisest kui ka liikmesriikide sisejulgeoleku seisukohast, on nõukogu korduvalt nõudnud, et komisjon rakendaks vahendeid, mille abil jälgida isikuid, keda peetakse ohtlikuks ja kelle kohta on ühes liikmesriigis juba andmeid kogutud. Liidu julgeoleku seisukohalt võib olla väga tähtis teha kindlaks nende piiriületused, reisid ja liikumised Euroopas.

2.2. Oma 6. juuli 2016. aasta resolutsioonis kutsus Euroopa Parlament komisjoni üles tagama „kaasnevad nõutavad andmekaitsemeetmed“.

2.3. Siin käsitletavaid tekste iseloomustab Schengeni ala säilitamise ja tugevdamise eesmärk ([1]). Liit on juba kehtestanud mitmesuguseid eeskirju ja teabega seotud digitaalseid teenuseid isikute ja kaupade piiriületuse kontrollimise valdkonnas.

2.4. Meeldetuletuseks

— **SIS: Schengeni infosüsteem** on üks vanimaid mehhanisme, seda on revideeritud ning selles hallatakse mitmesuguseid hoiatusi isikute ja kaupade kohta;

([1]) COM(2017) 570 final.

— **Eurodac: Euroopa sõrmejälgede võrdlemise süsteem** on seotud varjupaigataotlejate ning piiridel ja liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike sõrmejälgede ning taotluste eest vastutava liikmesriigi määramisega (CESE 2016-02981, raportöör José Antonio Moreno Díaz) ([2]);

— **VIS: viisainfosüsteem** (viisaeeskiri), milles käsitletakse lühiajalisi viisasid (CESE 2014-02932, raportöörid Antonello Pezzini ja Luis Miguel Pariza Castaños) ([3]);

— **riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteem** on praegu otsustamisel ning selles käsitletakse elektroonilisi andmeid Schengeni ala külastavate kolmandate riikide kodanike passide ning riiki sisenemise ja riigist lahkumise kuupäevade kohta (CESE 2016-03098 SOC/544, raportöör Cristian Pîrvulescu) ([4]);

— **ETIAS: ELi reisiinfo ja -lubade süsteem** on praegu otsustamisel ning see peaks olema ulatuslik automaatne süsteem Schengeni alas liikumisel viisakohustusest vabastatud kolmandate riikide kodanike andmete säilitamiseks ja eelkontrollimiseks (CESE 2016-06889 SOC/556, raportöör Jan Simons) ([5]);

— **ECRIS-TCN-süsteem: Euroopa teabevahetussüsteem kolmandate riikide kodanike karistusandmete kohta**, mille kohta tegi komisjon hiljuti ettepaneku, on digitaalne teabevahetussüsteem liikmesriikide kohtuotsuste kohta.

2.5. Juurdepääsuõigusega asutuse praeguseid vahendeid võib võrrelda nutitelefoniga, millel on erinevad rakendused, mis on eraldiseisvad ja annavad kõik n-ö oma teavet.

2.6. Nende süsteemide raames keskendutakse **kolmandate riikide kodanike liikumisele**, erandiks on SIS. On olemas kuus üksteist täiendavat detsentraliseeritud süsteemi. Otsitava teabe summa on juurdlusorganite poolt eri andmebaasidest nende juurdepääsulubade alusel saadud vastuste summa.

2.7. Komisjon üritab vastata järgmisele küsimusele:

— millise meetodiga, muutmata juba olemasolevaid struktuure ja säilitades nende täiendavuse, viia kõik andmebaasid kooskõlla ühel ajal, et Euroopa territooriumile sisenemise kohas ja süsteemis tehtava ühekordse päringu kaudu ühilduksid kõik juba olemasolevatesse andmebaasidesse kogutud andmed nende käsitlemise volitusega kontrolliasutuse jaoks, austades seejuures andmekaitse-eeskirju ja põhiõigusi.

2.8. Euroopa Komisjon soovib oma ettepanekutega

2.8.1. lisada täiendavad võimalused, millega pakutaks juurdepääsu Europoli ja Interpoli andmebaasidele, mis teevad juba koostööd Euroopa kontrolliasutustega;

2.8.2. viia teabeotsingud kooskõlla, et vähendada rändajate toimikute kohta vastuse saamiseks kuluvat aega ning kiirendada vajaduse korral julgeolekuga seotud reageeringut. Sel eesmärgil tehakse ettepanek luua uued üksused, mis võimaldaksid olemasolevatel struktuuridel toimida sümbioosis.

2.9. **Selle eesmärk on kõrvaldada võimalikult paljud eri süsteemide puudused; parandada** Schengeni ala välispiiride haldamist; aidata kaasa liidu sisejulgeolekule; tegeleda identiteedipettustega; lahendada mitme identiteedi juhtumid; leida kahtlustatavad või juba süüdi mõistetud isikud ning kontrollida nende isikusamasust Schengeni alal.

2.10. Tulles tagasi nutitelefoni kujundi juurde: juurdepääsuõigusega asutuse käsutuses ei ole mitte üksnes erinevad rakendused, vaid ta võib samal ajal ja sama otsinguga, oma juurdepääsukoode kasutades, koguda ka kõikidel oma teabekandjatel (arvutites, sülearvutites, telefonides, tahvelarvutites, märkmikarvutites jne) olevaid andmeid.

([2]) ELT C 34, 2.2.2017, lk 144.
([3]) ELT C 458, 19.12.2014, lk 36.
([4]) ELT C 487, 28.12.2016, lk 66.
([5]) ELT C 246, 28.7.2017, lk 28.

3. **Süsteemi toimimine**

3.1. Komisjon korraldas konsultatsioone ning lõi kõrgetasemelise infosüsteemide ja koostalitlusvõime eksperdirühma ([6]), mille liikmed nimetavad liikmesriigid, Schengeni töörühma riigid, Euroopa ametid, näiteks eu-LISA2 ([7]) ja FRA ([8]) rände ja siseasjade peadirektoraadi koordineerimisel.

Meetod: vastastikune ühendatavus või koostalitlusvõime?

3.1.1. Infosüsteemide **vastastikune ühendatavus** on võimalus neid omavahel ühendada nii, et üks süsteem saaks teise andmeid automaatselt kasutada.

3.1.2. **Koostalitlusvõime** ([9]) on erinevate süsteemide suutlikkus suhelda, andmeid vahetada ja vahetatud teavet kasutada, austades süsteemidele juurdepääsemise õigusi.

3.2. *Koostalitluse valik*

3.2.1. Komisjon leiab, et koostalitlus ei põhjusta suuri muudatusi praegustes struktuurides ja pädevusvaldkondades ning et andmeid hoitakse jätkuvalt lahus. Vaatamata suuremale teabevahetusele, näib see olevat eeliseks süsteemide ja andmete julgeoleku seisukohast, mis ei tohiks mõistagi olla internetis kaudu juurdepääsetavad. Tekstid, mille kohta arvamust küsitakse, on äärmiselt sarnased ja

— neist esimeses, COM(2017) 793, käsitletakse piiride ja viisadega seotud infosüsteemide koostalitlusvõimet,

— ning teises, COM(2017) 794, politsei- ja õiguskoostööd, varjupaiga ja rände küsimusi.

3.3. *Uued vahendid*

3.3.1. Koostalitlusvõimeliseks toimimiseks peab neljast uuest vahendist koosnev uus struktuur täiendama kuut andmebaasi, tehes töö kiireks ning nõudes süsteemis vaid ühe päringu tegemist, tagades samas, et taotlusi esitavad edaspidigi juurdepääsuõigusega inimesed.

3.4. *Euroopa otsinguportaal*

3.4.1. Juurdepääsuõigusega kontrolliasutusel (lõppkasutaja) peab olema kogu süsteemile juurdepääs ühe akna kaudu. Selle asemel et teha kuus eraldi otsingut, tehakse vaid üks otsingupäring (politsei, toll jne) samaaegselt mitmes andmebaasis, salvestamata neist ühtegi. Kui andmed on olemas, leiab süsteem need üles. Kuritegevuses või terrorismis kahtlustamise korral võib esimene vastus olla kontrollitava isiku suhtes neutraalne (päringutabamus puudub), aga kui teisele päringule saadakse vastus (päringutabamus) sellises andmebaasis nagu SIS, riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteem või ETIAS, võib see viia põhjalikemate otsingute ja uurimiseni.

3.5. *Ühine biomeetrilise võrdlemise teenus*

3.5.1. Ühine biomeetrilise võrdlemise teenus Kõnealune ühine platvorm võimaldab otsida ja võrrelda üheaegselt matemaatilisi ja biomeetrilisi andmeid, sõrmejälgi ja passipilte eri andmebaasides, näiteks SIS, Eurodac, VIS, *riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteem* ([10]), *ECRIS*, ent mitte *ETIAS*.

3.5.2. Nende andmed peavad üksteisega ühilduma. Matemaatilisi andmeid ei säilitata algkujul.

3.6. *Ühine isikuandmete hoidla*

3.6.1. Ühine isikuandmete hoidla koondab andmeid kolmandatest riikidest pärit kontrollitud isikute biograafilise ja biomeetrilise identiteedi kohta, olenemata sellest, kas nad asuvad piiril või (Schengeni ala) liikmesriikides. Erinevates andmebaasides leitud päringutabamuse tähistamine lipuga kiirendaks otsinguid. eu-LISA vastutuse all ja selle turbevahendite abil säilitatakse neid andmeid nii, et keegi ei saa kunagi juurdepääsu rohkem kui ühele tähtnumbrilisele reale korraga. Riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteemi ja ETIASe põhjal välja töötatud ühine isikuandmete hoidla ei tohiks andmeid dubleerida. Andmehoidlat võib kasutada ka tsiviilotstarbelisteks otsinguteks.

([6]) Rände ja siseasjade peadirektoraadi üksus B/3; komisjoni 17. juuni 2016 otsus C/2016/3780; http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?Lang=EThttp://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?Lang=ET.
([7]) Vabadusel, Turvalisusel ja Õigusel Rajaneva Ala Suuremahuliste IT-süsteemide Operatiivjuhtimise Euroopa Amet.
([8]) Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet.
([9]) Komisjoni teatis COM(2016) 205 final – „Piirivalve ja julgeoleku tugevamad ja arukamad infosüsteemid“.
([10]) Kaldkiri osutab, et neid süsteeme käsitlevaid õigusakte ei ole veel vastu võetud.

3.7. *Mitme identiteedi detektor*

3.7.1. Selle roll on kontrollida heausksete isikute isikusamasust ning võidelda identiteedipettuste vastu, teostades otsingu kõikides andmebaasides üheaegselt. Sellist vahendit ei ole kasutanud veel ükski asutus ja see peaks aitama vältida identiteedivargust.

3.8. *eu-LISA roll* ([11])

3.8.1. 2011. aastal loodud ameti ülesanne on hõlbustada ELi poliitika rakendamist õiguse, turvalisuse ja vabaduse valdkonnas. Eestis Tallinnas asuv amet juba tagab teabevahetuse liikmesriikide eri õiguskaitseorganite vahel ja tagab nii suuremahuliste IT-süsteemide katkematu toimimise kui ka isikute vaba liikumise Schengeni alal.

3.8.2. Amet töötab e-piiride (smart borders) projektiga ning selle roll uues teabevahetuse struktuuris on säilitada isikutega seotud elemendid, näiteks asutuste, uurimiste ja uurijatega seotud elemendid. Amet kontrollib taotlejate juurdepääsuõigust ning tagab andmete turvalisuse, sh intsidentide korral (artikkel 44/ettepanekud COM(2017) 793 ja COM (2017) 794).

3.8.3. Praegu veel loomata **universaalse sõnumivormingu** kasutamine peaks hõlbustama tööd uute süsteemidega, mis oleksid kohustuslikud, tuues kaasa liideste loomise liikmesriikides, kus neid veel ei ole, ja ajutise ühest keelest teise tõlkimise süsteemi.

3.9. *Isikuandmete kaitse* (harta artiklid 8 ja 7)

3.9.1. Määruse ettepanekus tunnistatakse turvaintsidentide toimumise võimalust. Liikmesriigid ja nende andmesüsteemid peavad eelkõige austama tekstides, aluslepingutes, põhiõiguste hartas ja 25. mail 2018 jõustuvas isikuandmete kaitse üldmääruses ([12]) sätestatud andmekaitsepõhimõtteid.

4. **Arutelu**

4.1. *Koostalitlusvõime pakutav lisaväärtus demokraatias*

4.1.1. Liidus on vaja reguleerimist ja vahendeid uurimise korraldamiseks, mis pakuksid kaitset kuritegevuse vastu. Infosüsteemide koostalitlusvõime pakub võimalusi õigusriigi ja inimõiguste kaitsmiseks.

4.1.2. Riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteem ning ETIAS koos biomeetrilise võrdlemise teenuse ja ühise isikuandmete hoidlaga võimaldavad kontrollida kahtlaste isikute piiriületusi ning säilitada neid käsitlevaid andmeid. Sellegipoolest ei saa õiguskaitseasutustele antud võimalus pääseda biomeetrilise võrdlemise teenuse abil juurde ELi tasandi infosüsteemidele õiguskaitsega mitteseotud eesmärgil (ühine isikuandmete hoidla, artikkel 17, ettepanekud (2017) 794 ja 793) olla kooskõlas kõnealuste ettepanekute aluseks olevate eesmärkidega. Komitee (ELi toimimise lepingu artikli 300 lõige 4) peab siinkohal viitama proportsionaalsuse põhimõttele ja nõuab, et komisjon väldiks nn Suure Venna ([13]) stsenaariume ning eurooplaste liikumisvabadusele takistuste loomist (Euroopa Liidu lepingu artikkel 3).

4.1.3. Piiril ja liidu territooriumil liikumise ja dokumentide kontrolli käigus saadud isikuandmete kogumise ja kasutamise kavandatavat mudelit kirjeldatakse kindlana ja avatuna üksnes juurdepääsuõigusega isikutele ning julgeoleku ja halduse eesmärgil, see annab menetlustele samuti senisest suurema sujuvuse.

4.1.4. Komitee kahtleb süsteemi töökindluses, kuna endiselt on puudujääke ning üheksa aastat kestev struktuuri loomine tugineb alustele, mida ei ole veel olemas, näiteks riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteem või ETIAS või riiklikud liidesed. Tehnoloogiline keskkond areneb pidevalt ning projekt sõltub kindlasti tehnilisest tasemest ning selle eelarves ei nähta ette teatavates digitaalsetes sektorites ilmneva aegumisega toimetulekut.

([11]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1077/2011, 25. oktoober 2011 , millega asutatakse Vabadusel, Turvalisusel ja Õigusel Rajaneva Ala Suuremahuliste IT-süsteemide Operatiivjuhtimise Euroopa Amet.

([12]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus). Komitee arvamused: ELT C 229, 31.7.2012, lk 90 ja ELT C 345, 13.10.2017, lk 138.

([13]) George Orwell „1984“.

4.1.5. Lisaks oleks projektis võinud käsitleda tehisintellekti algoritmide kasutamise kiiret arendamist ühelt poolt süsteemide kontrollimise vahendina ja teiselt poolt turvavõtmena, mis antakse otsuseid tegevatele ametiasutustele, et tagada struktuuri demokraatlik kasutamine.

4.1.6. Ettepanekuga luuakse süsteem heausksete ja seadusi järgivate isikute jaoks. Rahustav on asjaolu, et vastutavad inimesed, ent need samad inimesed võivad olla ka nõrgaks kohaks. Komitee soovitab lisada artikli, milles nähakse ette nn kaitselülitid poliitiliste ja/või juhtimiskriiside puhuks, kuna ühe andmebaasi probleemid võivad tähendada ohtu kogu struktuurile ([14]). Universaalse sõnumivormingu loomine võib viia selle rahvusvahelise kasutamiseni, mis on andmekaitses äärmiselt positiivne, kuid ka väga ohtlik. Juurdepääsuõigusega asutustel on väga ränk vastutus. Käsitletavates tekstides ei ole neid aspekte arvestatud.

4.2. *Põhiõiguste kaitse*

4.2.1. Põhiõigused kehtivad tingimusteta, neile võib piiranguid seada üksnes juhul, kui need on rangelt vajalikud ja vastavad tegelikult liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele ning kui nende olemust austatakse (põhiõiguste harta artikkel 8 ja artikli 52 lõige 1). Komiteel tekib küsimus, kuidas saab kontrollimeetmete proportsionaalsust hinnata rändajate puhul, kes põgenevad tagakiusamise eest ja taotlevad varjupaika liidu rannikul. (COM(2017) 794 final, seletuskiri – põhiõigused). Kahtlustatavate isikute otsimine kuritegude ja eeskätt terroriaktide ennetamise eesmärgil **ei tohi tuua kaasa olukorda, kus meie demokraatias nõutakse vastutamist veel toimepanemata teo eest**; seejuures peab eristama avalikku korda häirivaid „tegevusi“ ja „arvamusi“.

4.2.2. Hartas on sätestatud kõikide isikute õiguste austamine ning see peab tagama tasakaalu julgeoleku ja vabaduse vahel, ilma milleta demokraatia hukkub. Komitee leiab, et selline tasakaal on vältimatu ja see peab olema kõigi kontrolliasutuste alaline eesmärk, sh nii riiklikul kui ka Euroopa tasandil.

4.2.3. Otsingus osalevate asutuste ahel ning metaandmed, mis sellega kaasnevad, säilitatakse süsteemis. Juurdepääsuõigusega asutuste endi põhiõigusi tuleb loodud andmete kontekstis austada, eeskätt turvalisuse ja eraelu kaitse seisukohast, struktuuri pahatahtliku sissetungimise ning andmete väärkasutamise korral nende kogumise ja kustutamise vahelisel ajal.

4.3. *Andmekaitse*

4.3.1. Ettepanekutes tunnistatakse lõimitud isikuandmete kaitse ja vaikimisi andmekaitse põhimõtet, ehkki nende seletuskirjas tuletatakse meelde, et Euroopa Kohtu kohaselt ei ole tegu absoluutse õigusega. Komitee tunnistab ennetavate meetmete eeliseid, mis aitavad tagada turvalisuse, võitluse valeidentiteetide vastu ja varjupaigaõiguse tagamise. Tuleb aga rõhutada andmete matemaatiliseks ja anonüümseks muutmise piire: asjaomastel isikutel võib oma andmeid hiljem vaja olla.

4.3.2. Komitee rõhutab ka, et säilitatavate andmete laad ehk see, kas need on biomeetrilised või bioloogilised, on teatavate ettevõtete, aga ka kurjategijate jaoks väga oluline. Küberturvalisus on sama oluline kui füüsiline julgeolek ning seda käsitletakse ettepanekutes liiga vähe. Säilitatavaid andmeid hoitakse ühes füüsilises kohas ning isegi kui seda kaitstakse, võib see ikkagi haavatav olla.

4.3.3. Komitee tuletab meelde, et andmekaitse ja andmete kustutamise õiguse (õigus olla unustatud) puhul nõutakse liidu institutsioonidelt ja asutustelt, et nad järgiksid määrust (EÜ) nr 45/2001, mis on väiksema kaitsva mõjuga kui 2016. aasta isikuandmete kaitse üldmäärus ([15]) (mis jõustub 2018. aasta mais), mida liikmesriigid peavad järgima. Komitee rõhutab selle õiguse kasutamise keerukust ja avaldab kartust, et ei reisijad, rändajad ega varjupaigataotlejad suuda nõuda selle järgimist.

1) Isikuandmete kaitset tuleb kontrollida kõikide olemasolevate riiklike ja Euroopa andmebaaside puhul, et kaitse oleks terviklik.

2) On oluline, et kodanikud oleksid nõus kogu selle ulatusliku jälgimisega, mis neile osaks saab.

4.3.4. Juurdepääsuõigust omavate asutuste kogutud andmete säilitamise aega ei ole ettepanekutes selgelt määratletud. Õigusaktides sätestatakse parandamise ja/või kustutamise õiguse kord, mille raames toimub edasi-tagasi liikumine selle riigi, kus taotlus esitati, ja vastutava riigi vahel, ent ei määratleta andmete säilitamise tähtaega (ettepanekute artikkel 47). Komitee soovitab sätestada tähtaeg, mis oleks alaealiste puhul lühem (harta artikkel 24) – välja arvatud terrorismi korral –, et nad saaksid kasutada oma lõimumisvõimalusi.

([14]) Euroopa Andmekaitseinspektor, lisa, kõrgetasemelise eksperdirühma lõpparuanne, mai 2017.
([15]) Isikuandmete kaitse üldmäärus (EL) 2016/679.

4.4. *Juhtimine ja aruandekohustus*

4.4.1. Rahvusvahelistele andmebaasidele ei kohaldata samu eeskirju kui Euroopa digiteeritud süsteemidele. Sellise üldise juurdepääsuformaadi kehtestamise puhul, mis võiks muutuda rahvusvaheliseks, on tegu üksnes tehnilise elemendiga, millega ei ühtlustata eeskirju, ehkki Interpol peab kindlasti järgima ÜRO pakti artiklit 17 ([16]). Pealegi jäävad juurdepääsuõigused liikmesriikide pädevusvaldkonda. Euroopa andmebaaside süsteemist saadakse tulemus ühe päringuga.

4.4.2. Komitee rõhutab, et tekib rohkem bürokraatiat, kui ei oleks proportsionaalne saavutatud kiirusega. Komisjon tagab juhtimise liikmesriikidega peetava kontrollimenetluse raames. Keskne roll on ametil eu-LISA, mille ülesanne on eeskätt kehtestada teabekogumismenetlused koostalitluse toimimise kohta. See teave jõuab ametisse liikmesriikide ja Europoli kaudu ning amet edastab nõukogule, Euroopa Parlamendile ja komisjonile iga nelja aasta tagant tehnilise hindamise aruande, kusjuures komisjon koostab ise hiljemalt aasta pärast üldaruande (ettepanekute artikkel 68). Komitee arvates on need menetlused liiga aeganõudvad. Koostalitluse komponentide turvalisust tuleks hinnata (artikli 68 lõike 5 punkt d) vähemalt kord aastas ning põhiõigustele avaldatavat mõju vähemalt iga kahe aasta tagant (artikli 68 lõike 5 punkt b).

4.4.3. Komiteel on kahju, et sedavõrd oluliste küsimustega kui need, mida käsitleti ettepanekutes, tegelevad Euroopa asutused, mille värbamiskord ja toimimine on paljude kodanike jaoks ebaselge. Lisaks peab komitee vajalikuks vahetada häid tavasid ja kaasata arvamuste avaldamisse kõik sõltumatud andmete kasutamist kontrollivad asutused (Euroopa Andmekaitseinspektor) ja muud asutused, näiteks Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja ENISA.

4.4.4. Kõikide uute struktuuride ja menetluste kehtestamine toimub komisjoni delegeeritud õigusaktide ja rakendusaktide kaudu. Komitee soovib, et põhiõiguste ja isikuandmete kaitse austamise eesmärk oleks kõikides nendes õigusaktides jätkuvalt sätestatud, et tagada inimeste parem vastuvõtmine piiridel. Komitee soovitab teavitada Euroopa kodanikke projekti edusammudest ja teavitada kodanikke nende suhtes teostatavatest kontrollidest.

5. **Kontrolliasutustele vajalikud koolitused kogu liidus**

5.1. Vastupidiselt komisjoni seisukohale mõjuhinnangu kokkuvõttes (C), leiab komitee, et esimesel perioodil (pärast 2021. aastat) on vaja mitmeid koolitusi. Komisjon nimetab summat 76 miljonit eurot aastas. Uutele menetlustele üleminekul on alati vaja uuendamist. Tegu on kõikide liidu piiride ja riiklike süsteemidega. Teatavatel liikmesriikidel ei ole veel kooskõlastatud süsteeme ning nad peavad tegema olulisi jõupingutusi ja looma liidesed, mis võimaldavad neil osaleda. Koostalitlusvõime toimimiseks tuleb liikmesriikidevahelisi erinevusi siluda.

5.2. Kvaliteetsete andmete ja universaalse sõnumivormingu kasutamise koolitus on hädavajalik. Komitee soovitab luua juurdepääsuõigusega asutuste ühise koolituskeskuse, millesse kuuluks ka eu-LISA, mille liikmete pädevust tuleb rangelt kontrollida, koostöös muu hulgas CEPOLi ([17]), Frontexi, Europoliga.

5.3. Kusagil mujal ei ole vahendit, mis sarnaneks mitme identiteedi detektorile. Edu korral on see vahend väga mõjus. Uus struktuur eeldab kvaliteetsemaid andmeid. Selleks et kõik oleks projektile pandavate ootustega kooskõlas, peavad kõik liikmesriigid osalema samaväärselt, muidu suurenevad erinevused veelgi. Sellisel juhul satuks ohtu varjupaigaõigus ja õigus rahvusvahelise kaitse kättesaadavusele (harta artiklid 18 ja 19).

6. **Rahastamine**

6.1. Kogu kavandatav struktuur sõltub teatavatest eeldustest: otsuseid tegevad asutused kiidavad heaks *riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteemi*, *ETIASe*, *universaalse sõnumivormingu*; *mitme identiteedi detektor* toimib nõuetekohaselt ning tagatud on *ühise isikuandmete hoidla* turvalisus. Kas kahel asutusel – Euroopa Andmekaitseinspektoril ja eu-LISA-l – ja võib-olla ka ENISA-l – on piisavalt töötajaid ja rahalisi vahendeid? Komisjon teeb ettepaneku, et kaasrahastajad on nii EL kui ka liikmesriigid. Komitee märgib, et Euroopa poolaastat juhitakse endiselt kokkuhoiueelarvete kohaselt ning et lisaks peab õiguslikke nõudeid silmas pidades (eksperdirühma aruanne) parandama olemasolevate andmebaaside (SIS, VIS, Prüm, *riiki sisenemise ja riigist lahkumise süsteem*) kasutamist.

([16]) ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt, artikkel 17: „1. Kellegi isiklikku või perekonnaellu ei tohi meelevaldselt või ebaseaduslikult vahele segada, kellegi korteripuutumatusele, kirjavahetuse saladusele, aule ja reputatsioonile ei tohi meelevaldselt või ebaseaduslikult kallale kippuda. 2. Igal inimesel on õigus seaduse kaitsele selliste vahelesegamiste ja kallalekippumiste eest."

([17]) Euroopa Liidu Õiguskaitsekoolituse Amet (Budapest, Ungari).

6.2. Komitee tunneb huvi, milline on Brexiti eelarveline mõju, vaatamata asjaolule, et Ühendkuningriik ei kuulu Schengeni alasse. Lisaks pakub laiemat huvi koostalitlusvõime edasise tagamise keerukus SISi mittekuuluvates Euroopa riikides, mis osalevad aga muudes andmebaasides, näiteks Eurodac.

6.3. Vahendina on ettenähtud välispiiride ja viisade rahastamisvahend. Käivitamine on kavandatud 2023. aastaks. Komitee kahtleb, kas 5 aastast piisab erinevuste vähendamiseks Euroopas ning eduks vajalike tingimuste loomiseks. Ettenähtud eelarve on 424,7 miljonit eurot 9 aastaks (2019–2027). Selle summa peavad eraldama liit (välispiiride ja viisade rahastamisvahend) ja liikmesriigid. Liikmesriigid peavad tagama praeguste süsteemide nõuetekohase toimimise uues IT-struktuuris. Komitee leiab, et nende investeeringute tegemiseks tuleb ära kasutada majanduskasvu taastumist.

Brüssel, 23. mai 2018

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Luca JAHIER